

PAŽYMA Nr. NV-2022-04-05		2022-04-05 Nr. NV-871	
ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr.: TAP-22-473 TAIS-22-4184		DĖL NEĮGALIJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮSTATYMO 2, 3, 6, 16, 18, 20, 25 ¹ STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 20 ² STRAIPSNIU ĮSTATYMO, TIKSLINIŲ KOMPENSACIJŲ ĮSTATYMO 5 IR 9 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, ŠALPOS PENSIJŲ ĮSTATYMO 15 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO, VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO IR SVEIKATOS DRAUDIMO ĮSTATYMO 6 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ	
		Rengėjas	Svarstyta
		Siūloma	
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	Taip (svarstymo Seime data – kovas–birželis)	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Nesvarstyta
			Svarstyti TAP

DALYKINIS VERTINIMAS	Siūlomos pagrįstos priemonės, kurios padės išspręsti nustatytą problemą	Taip
	Siūlomas sprendimas pagrįstas įrodymais (duomenimis, faktine informacija)	Iš dalies
	Teisės akto projektas parengtas laikantis Vyriausybės darbo reglamento reikalavimų dėl derinimo subjektų, terminų, projekto lydimosios medžiagos	Taip
	Teisėkūros procesas buvo įtraukus, užtikrinant tinkamą suinteresuotų asmenų informavimą ir dalyvavimo sąlygas	Iš dalies
TEISINIS VERTINIMAS – TEISĖS GRUPĖS PASTABOS	Vertinamojo / tikslinamojo pobūdžio	

PROJEKTO TIKSLAS	Sudaryti galimybes asmeniui, kuris rūpinasi namuose slaugomu asmeniu iki 18 m. (vaiku) su specialiaisiais poreikiais dėl psichikos / elgesio sutrikimų, ir toliau, t.y. sukakus jo pilnametystei, laikinai jį aprūpinti, t.y. turėti teisę kreiptis į viešojo administravimo subjektus dėl jam reikiamos pagalbos, išmokų ir kt. (toliau – neįgaliojo aprūpintojas). Patikslinti asmenų, kurie negali tapti neįgaliojo asmeniniais asistentais, sąrašą, t.y. nustatyti, kad jais negali būti ne tik artimieji giminaičiai, bet ir santuokiniais ryšiais susiję asmenys, globėjai (rūpintojai).
SPRENDŽIAMA PROBLEMA	Neįgaliam vaikui priklausančios šalpos išmokos, tikslinė kompensacija yra mokamos, socialinės integracijos priemonės skiriamos jo atstovui pagal įstatymą (tėvams, globėjams). Kai jam sukanka 18 m., pats asmuo turi kreiptis dėl darbingumo lygio nustatymo / netekto darbingumo ar šalpos pensijos bei kitų išmokų, socialinės integracijos priemonių ir pan., jei jis nėra įgaliojęs kito asmens arba teismas jam nėra paskyręs globėjo (rūpintojo). Neįgalūs asmenys, turintys specialiųjų poreikių dėl psichikos / elgesio sutrikimų, nors ir sukakę pilnametystės, dėl savo negalios dažnai negali savarankiškai to padaryti ar įgalioti kito asmens jį atstovauti. Buvę tokio asmens atstovai (tėvai, globėjai ir kt.), kurie ir toliau juo rūpinasi, iki kol teismo sprendimu bus paskirtas globėjas (rūpintojas), neturi galimybės dirbti, taip pat netenka teisės į pensijų ir nedarbo socialiniu draudimą, privalomąjį sveikatos draudimą valstybės lėšomis. Bylos dėl globos (rūpybos) nustatymo nagrinėjimo procesas teisme gali užtrukti iki 2 m. Toks ilgas laikotarpis daro neigiamą įtaką šeimos finansinėms galimybėms tinkamai pasirūpinti neįgalioju ir užtikrinti jo individualių poreikių patenkinimą. Šiuo metu Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme asmeninis asistentas apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, teikiantis asmeninę pagalbą neįgaliajam, su kuriuo jis nėra susijęs artimais giminystės ryšiais. Tačiau toks ribojimas netaikomas santuokiniais ryšiais su neįgalioju susijusiems asmenims ar teismo sprendimu paskirtiems globėjams (rūpintojams).

POREIKĮ KEISTI REGULIAVIMĄ INDIKUOJANTYS SUBJEKTAI IR (AR) ŠALTINIAI	DUOMENYS / ĮRODYMAI

✓ Visuomenės nuomonė ✓ Suinteresuotų grupių interesai ✓ Praktinės taikymo problemos	• Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos 2022 m. duomenimis, suaugusių asmenų su psichikos ir elgesio sutrikimais, kuriems nustatytas nuolatinės slaugos ar priežiūros (pagalbos) poreikis yra 98 tūkst., vaikų – apie 5,6 tūkst. • SADM duomenimis, 2021 m. buvo apie 200 negalinčių savarankiškai pasirūpinti savimi ir negalinčių įgalioti kito asmens jį atstovauti (kol teismo sprendimu jiems dar nepaskirtas globėjas (rūpintojas)), kuriems nustatyti specialieji poreikiai dėl psichikos / elgesio sutrikimų ir kuriems sukako 18 m. • 2021-07-01 įteisinta asmeninę pagalbą neįgaliajam. Šią pagalbą 2021 m. gavo 568 neįgalieji, ją teikė 297 asmeniniai asistentai. Asmeninę pagalbą finansuojama valstybės biudžeto lėšomis (2022 m. tam skirta 9 mln. eurų). Neįgaliųjų reikalų departamentas ir savivaldybių administracijos yra atkreipę dėmesį dėl ydingos praktikos, kai neįgaliųjų sutuoktiniai ar teismo paskirti globėjai (rūpintojai) imasi teikti asmeninę pagalbą savo sutuoktiniui, globojamam (rūpinamam) asmeniui. CK, Šeimos stiprinimo įstatymas ir kiti įstatymai numato, kad sutuoktinių teisės šeimoje yra lygios ir visiems šeimos nariams turi būti sudarytos galimybės tinkamai įgyvendinti savo teises. Valstybės / savivaldybių institucijos privalo užtikrinti pagalbą šeimai, sudaryti palankias sąlygas šeimos nariams, prižiūrintiems neįgaliuosius, derinti darbo ir šeimos išsipareigojimus. Asmeninės pagalbos teisinio reguliavimo tikslas – ne tik užtikrinti neįgaliojo savarankiškumą ir galimybę veikti visose gyvenimo srityse, bet ir galimybę neįgaliojo artimos aplinkos asmenims, kurie iki tol rūpinosi neįgaliuoju, tinkamai įgyvendinti savo teises į socialinę gerovę.

SIŪLomos PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Rengėjų pasiūlytos priemonės iš esmės atitinka keliamą problematiką ir gali pašalinti praktikoje kylančių problemų priežastis. Tačiau pasigendama duomenų ir išsamesnės informacijos dėl siūlomų priemonių pagrindimo (pvz., neaišku, kodėl pasirinkta tikslinė grupė – asmenys, kuriems iki pilnametystės buvo nustatyti specialieji poreikiai dėl psichikos / elgesio sutrikimų, kodėl tarp jų patenka ir nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikį, t.y. ne tik sunkią negalią, kuriems nustatytas nuolatinės slaugos poreikis, turintys asmenys; kodėl pasirinktas 36 mėn. terminas, kuriam gali būti skiriamas neįgaliojo aprūpintojas, jei teismuose bylos dėl globėjo (rūpintojo) užtrunka iki 2 m., kaip teigiama teikime; kodėl asmeniui, kuriam iki pilnametystės buvo nustatytas sunkus neįgalumo lygis dėl sunkaus / gilaus protinio atsilikimo nuo pilnametystės sukakties dienos siūloma nustatyti 0 proc. darbingumo lygį).

Įteisinus neįgaliojo aprūpintojo institutą, galimos rizikos dėl neįgaliojo žmogaus teisių suvaržymo, apribojant asmeninį savarankiškumą ir laisvę rinktis (juo labiau, kad sprendimas skirti neįgaliojo aprūpintoją bus priimamas tik pagal gautus dokumentus, įrodančius, kad pareiškėjas yra tėvas, motina, buvęs globėjas ir pan.). Skiriant neįgaliojo aprūpintoją, privalu užtikrinti, kad būtų paisoma asmens teisių, valios bei pageidavimų, ir kad tai nesukeltų interesų konflikto ar artimieji nepiktnaudžiautų savo įtaka. Todėl rengėjams siūlytina įvertinti tokių rizikų tikimybę ir dėl to galimas kilti neigiamas pasekmes bei apsvastyti kokių priemonių bus imtasi, kad tokių pasekmių išvengtų.

Nevertintos alternatyvos (bent jau informacija nepateikiama) analogiškoms problemoms spręsti. Siūlome įvertinti ir gerąsias užsienio šalių taikomas praktikas šiose srityse.

Įstatymo projekto įsigaliojimo ir įgyvendinimo nuostatos (siūlomų pakeitimų įsigaliojimo data – 2022-09-01) nenumato pereinamojo laikotarpio ar kokia tvarka bus peržiūrėta asmeninių asistentų, kurie jau teikia asmeninę pagalbą savo neįgaliam sutuoktiniui ar globojamam asmeniui, veikla ir kaip šiems neįgaliesiems bus užtikrintas pagalbos tęstinumas. Be to, abejotina, ar siūlymas dėl apribojimo teikti asmeninę pagalbą neįgaliam sutuoktiniui ar globojamam (rūpinamam) asmeniui, tikrai nesukels neigiamų pasekmių, kaip teigiama įstatymų aiškinamajame rašte.

Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo (Įstatymo projektas) ir su juo susijusių įstatymų projektuose siūloma (įsigaliojimo data – 2022-09-01):

- 1) Apibrėžti neįgaliojo aprūpintojo sąvoką bei nustatyti jo skyrimo sąlygas, tvarką, teises ir pareigas:
 - skiriamas namuose slaugomam / prižiūrimam pilnamečiui neįgaliajam, kuriam iki pilnametystės buvo nustatytas specialusis nuolatinės slaugos ar priežiūros (pagalbos) poreikis dėl psichikos / elgesio sutrikimų, ir kuris dėl negalios negali savimi pasirūpinti / įgalioti kitą asmenį jam atstovauti, laikinai aprūpinti.
 - skiriamas laikinai – 36 mėn. nuo slaugomo / prižiūrimo asmens pilnametystės sukakties dienos.
 - paskiria ir veiklą prižiūri Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba (NDNT).
 - neįgaliojo aprūpintoju gali tapti slaugomo / prižiūrimo asmens tėvas (įtėvis), motina (įmotė), senelis (-ė), pilnametis brolis ar sesuo arba iki jo pilnametystės buvęs globėjas (rūpintojas).
 - neįgaliojo aprūpintojas gali: kreiptis į viešojo administravimo subjektus dėl neįgaliųjų socialinės integracijos paslaugų teikimo; gauti, administruoti ir naudoti slaugomam / prižiūrimam asmeniui skirtas tikslines kompensacijas, šalpos ir kitas išmokas, pensijas; gauti informaciją apie šiam asmeniui nustatytus neįgalumo lygį, darbingumo lygį, specialiuosius poreikius, specialiosios pagalbos priemones.
 - neįgaliojo aprūpintojas privalo: aprūpinti asmenį; gaunamas, administruojamas slaugomam asmeniui skirtas išmokas, kompensacijas, pensijas naudoti tik jam aprūpinti.
- 2) Nustatyti, kad neįgaliojo aprūpintojas draudžiamas valstybės lėšomis pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu, jei tuo laikotarpiu neturi draudžiamųjų pajamų arba pajamos mažesnės nei MMA, taip pat privalomuoju sveikatos draudimu (analogiškai, kaip slaugantis / prižiūrintis neįgalųjį tėvas, motina ar neįgaliojo globėjas (rūpintojas)).
- 3) Patikslinti asmeninio asistento sąvoką ir nustatyti asmenų, kurie negali teikti asmeninės pagalbos, sąrašą: neįgaliojo tėvas (įtėvis), motina (įmotė), vaikas (įvaikis), senelis (-ė), vaikaitis, brolis, sesuo, santuokinis ar su kuriuo gyvena ir tvarko bendrą ūkį neįregistravus santuokos, globėjas (rūpintojas).
- 4) Patikslinti, kad sprendimą dėl asmeninės pagalbos gali priimti ir savivaldybės vykdomosios institucijos įgaliotas asmuo (ne tik pati savivaldybės vykdomoji institucija).
- 5) Nustatyti, kad asmeniui, kuriam iki 18 m. buvo nustatytas sunkus neįgalumo lygis dėl sunkaus / gilaus protinio atsilikimo, sukakus 18 m., be atskiro prašymo ir vertinimo nustatomas 0 proc. darbingumo lygis.
- 6) Nustatyti, kad asmenims, tuo pačiu turintiems teisę gauti šalpos neįgalumo pensiją ir šalpos senatvės pensiją arba šalpos neįgalumo ar šalpos senatvės pensiją ir šalpos kompensaciją, be atskiro prašymo mokama didesnio dydžio šalpos išmoka arba asmens prašymu – tik viena iš šių šalpos išmokų ir kt.

Kitos svarstytos alternatyvios priemonės	Nesvarstytos
Gerosios užsienio šalių taikomos praktikos	Informacija nepateikta

SPRENDIMO ĮGYVENDINIMO KAŠTAI

Rengėjai yra įvertinę papildomų valstybės biudžeto lėšų poreikį, susijusį su neįgaliųjų aprūpintojų pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu valstybės biudžeto lėšomis. Nurodoma, kad šios lėšos bus skiriamos iš SADM 2022 m. skirtų asignavimų. Taip pat pažymima, kad pagal Sveikatos draudimo įstatymą, didžioji dalis asmenų, kurie bus paskirti neįgaliojo aprūpintojais (pvz., tėvai), privalomuoju sveikatos draudimu jau yra draudžiami valstybės biudžeto lėšomis, todėl valstybės biudžeto lėšų poreikis šio įstatymo pakeitimui įgyvendinti bus nedidelis.

Svarstytina ar rengėjams nereikėtų nurodyti kiek papildomų lėšų reikės ir vėlesniais metais, nes įstatymų pakeitimai įsigalios tik 2022-09-01.

Papildomų lėšų poreikis įgyvendinti teisės aktą	<u>2022 m. IV ketv. – 60 tūkst. eurų</u> (apie 200 neįgaliųjų aprūpintojų, neturinčių draudžiamųjų pajamų, pensijų ir nedarbo socialiniam draudimui).
Ūkio subjektams, gyventojams, valstybės ir (ar) savivaldybių institucijoms ir įstaigoms sukuriamą administracinę naštą	• Sumažės administracinė našta savivaldybėms priimant sprendimus dėl asmeninės pagalbos, sutrumpės šios pagalbos skyrimo neįgaliajam procedūros. • Nustačius, kad asmenims, turintiems teisę gauti kelias šalpos išmokas, be atskiro prašymo mokama didesnio dydžio šalpos išmoka, sumažės administracinė našta šalpos išmokų gavėjams.

SPRENDIMO ĮGYVENDINIMO NAUDOS

Neįgaliojo aprūpintojo skyrimo ir veiklos reglamentavimas sudarys galimybes pilnametystės sukakusiems neįgaliesiems su specialiaisiais poreikiais dėl psichikos / elgesio sutrikimų be trukdžių naudotis (iki kol bus priimtas teismo sprendimas dėl globėjo (rūpintojo) skyrimo) visomis jam reikalingomis neįgaliųjų socialinės integracijos priemonėmis, gauti kompensacijas, išmokas, pensijas. Neįgaliųjų aprūpintojams bus sudarytos sąlygos tinkamai aprūpinti namuose slaugomus / prižiūrimus asmenis ir tenkinti jų būtinuosius poreikius. Jiems bus užtikrintos socialinės garantijos (bus apdrausti valstybės lėšomis pensijų ir nedarbo socialiniu draudimu, privalomuoju sveikatos draudimu).

Rengėjai pateikia išvalgas apie numatomas naudas, įteisinus neįgaliojo aprūpintoją, jas pagrįsdami statistine informacija, tačiau dėl kitų nuostatų (pvz., dėl asmeninės pagalbos) įgyvendinimo ir galimo poveikio pasigendama išsamesnio laukiamų naudų ir rezultatų identifikavimo.

Kiekybiniai / kokybiniai duomenys, pagrindžiantys teigiamą projekto poveikį	Nepateikta
Visuomenės grupės, kurios pajaus teigiamą poveikį	• Neįgalieji, kuriems nustatyti specialieji poreikiai dėl psichikos / elgesio sutrikimų (apie 200 asmenų). • Neįgaliuosius slaugantys / prižiūrintys asmenys (apie 200 asmenų).
Sutaupytos lėšos	Nebus sutaupyta

SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Siūlome rengėjams pateikti informaciją apie neįgaliuosius atstovaujančių organizacijų įtraukimą į projektų rengimo procesą ir konsultavimosi su jomis rezultatus. Jei į konsultavimosi procesą šios organizacijos nebuvo įtrauktos, siūlytume su siūlomais reguliavimo pakeitimais jas supažindinti, sudarant galimybes išreikšti savo poziciją.

Konsultacijų su visuomene rezultatai	Informacija nepateikta

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Projektai derinti ir patikslinti pagal SAM, TM, FM, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, Neįgaliųjų reikalų departamento, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos pastabas.

KITI DALYKINIO VERTINIMO ASPEKTAI

1) Siūlome Įstatymo projekto 7 str. 5 d. 1 p. numatyti teisę neįgaliojo aprūpintojui kreiptis į viešojo administravimo ne tik dėl neįgaliųjų socialinės integracijos paslaugų, bet ir dėl kitų integracijos priemonių (neįgalumo lygio, specialiųjų poreikių nustatymo ir kt.). Projekte numatyta, kad dėl to jie turės teisę tik gauti informaciją.

PAŽYMĄ PARENGĖ	<i>Daiva Buivydaitė-Garbštienė</i>
	<i>Socialinės politikos grupė, patarėja</i>